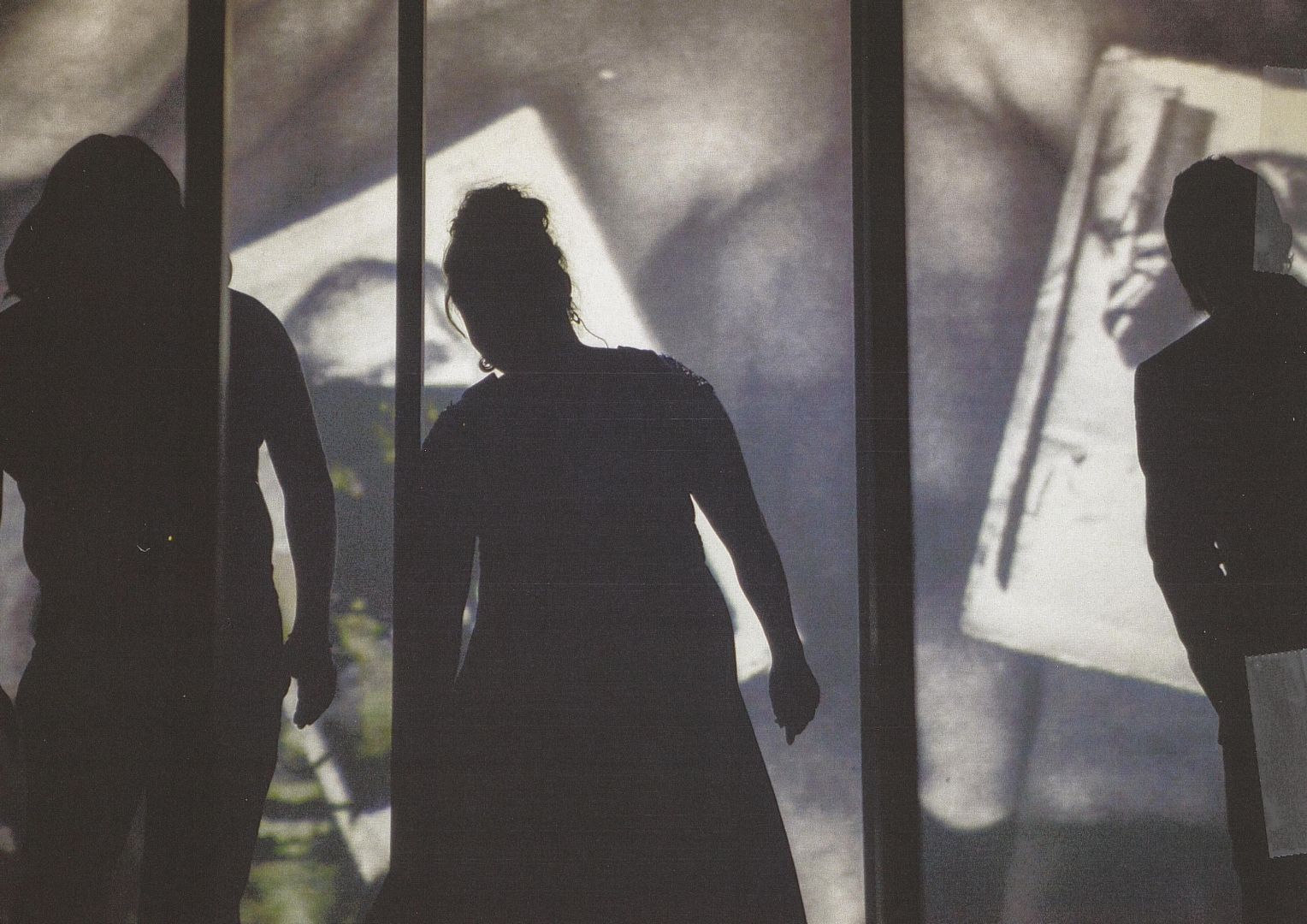

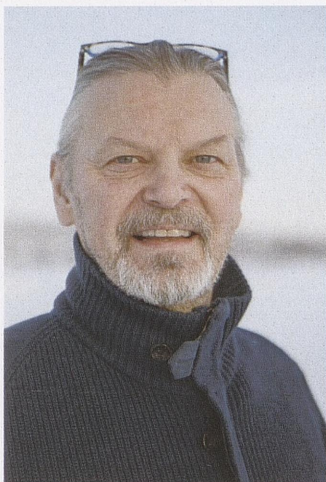
**VIDAS
EXTRE
-MAS**

*Dánsa eallima rávddamusas
En dans på livets ytterkanter*

Ráhkis geahččit , kára publik

Buresboahhtin! Välkommen!

Ja hávskes vásáhus buohkaide.
 Välkommen! Och mycket nöje.

Rolf Degerlund
 Teáhterhoavda/Teaterchef

Rámisvuodain sávan iežan vuosttaš álgočájálmassii teáhterhoavdan Beavivváš Sámi Našunálateáhteris, váldet vuosttá VIDAS EXTREMAS, rahpet váimmuideattet ja návddašehpet.

Munnje lea hui gudnin álgit jođihit Sámi Našunálateáhtera daiguin čeahpes olbmuiquin mat barget teáhteris. Ahte beassat lohkkat ja oažžut inspirašuvnna odđa sámi dramatihkas ja muđui dramatihka eará sajes máilmmis. Mun lean váldán vuosttá bargofálaldaga stuora gudnejahttimin.

Álgu rájes 1981s lea Sámi Našunálateáhteris leamas sámeigiella váldoulbmilin, ja dat leage min lávdegiella. Teáhter johtta miehtá Sámi, muhto čájeha maid bihtáid eará sajes máilmmis. Mii joatkit ankke movttain ja olles leavttuin sámi kultuvrra ovdánahttin barguiguin.

Mii bargat álelassii viidáseappot iežamet niehkobarguiguin huksegoahhtit Sámi Našunálateáhterii teáhterivisti mii maiddái šattašii mávssolaš deaivvanbáikin sámi lávdedáidagii.

Med stolthet presenterar jag min första premiär som teaterchef på Det Samiske Nasjonalteatret Beavivváš, ta gott emot VIDAS EXTREMAS, öppna era hjärta och lev.

Det känns som en otrolig ynnest för mig att få leda Det Samiske Nasjonalteatret tillsammans med alla flinka folk på teatern. Att få dyka ner och inspireras av den nya samiska dramatiken samt dramatik från världen. Jag har tagit på mig uppdraget med stor ödmjukhet.

Sedan starten i 1981 har Det Samiske Nasjonalteatrets viktigaste hörnspelare varit det samiska språket som också är vårt scenspråk. Teatern turnerar i hela Sápmi och även ett stort antal gästspel ute i världen. Vi försätter med vårt arbete för den samiska kulturens utveckling med full kraft och glädje.

Vi arbetar oförtrutet vidare med vår dröm om ett nytt teaterhus för Det Samiske Nasjonalteatret som också skulle bli en viktig mötesplats för all samisk scenkonst.

VIDAS EXTREMAS – *dánsa eallima ravddamusas - tanssi elämän ääriajoilla - en dans på livets ytterkanter*

Vidas Extramas lea dakkár čájálmas maid it soaitte goassege ovdal oaidnán. Guatemala ja Sápmi – guokte áibbas earálágan máilmmi gávnnadeapmi. Boađus das lea earenoamáš hip-hop, lávdedáidaga, mayakultuvrra ja sámekultuvrra seaguhus.

Dán čájálmasa gávnnadeapmi lea gaskkal urbána stuoragávpotkultuvrra ja odđaáigásaš eamiálbmotdáidaga. Čájálmas lea guovdu ja gasku guovtti kontineantta, mat leabba áibbas earálágážit ja lea sivdniduvvon rastá rájiid ja hehttehusaid. Dáiddárat ovdanbuktet dáid gažaldagaid: mii guoská midjiide buohkaide? Mii lea oppamáilmálaš? Sáhtttá go lávdedáidaga ovttatit hip-hopain ja mayameanuiguin? Sáhtttá go beatboxing, luohiti ja poesiija bajiduvvot ovttdahkii?

Ja dasa lassin: Sáhtttit go mii odne váldit oahpu Guatemala siskkáldassoádis, gos eambo go 200 000 olbmo gottáhalle ja mii nogai 1996s? Maid lea vejolaš oahppat eallima ravddamusas? Čájálmasa deaivvadit sođiin ja jápmimiin. Dánsejeaddjit ja neavttárat nektet vahága dihte ja beatboxejit ceavzima dihte.

Čájálmasbáiki mearrida čájálmasa giela. Čájálmas bistá 60 minuhtta.

Buvttadus lea Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ja Hætta Productiona ovttasbargu (Christina Hætta ja Nicolai López leaba Hætta Production) ja de maid servet Guatemala jovakktu Sotzil'Il Jay ja Guatemala dán ovttasbarggus. Dramatikkens Hus, Fritt Ord ja Norgga ambassada Guatemala leat rudaálačat dorjon prošeavtta. Čájálmasmátki lea ovttasbarguin Scene Finnmark, Kultur i Troms ja DKS Alta.

Vidas Extremas on erilaisin esitys mitä koskaan aikaisemmin olet nähnyt. Guatemala ja Sápmi – kaksi äärimmäisen erilaista maailmaa - kohtaavat. Tuloksena on ainutlaatuinen yhdistelmä hip hoppia, näyttämötaidetta, mayakulturia ja saamelaista kulttuuria.

Esityksen kohtaamispiintana on urbaani suurkaupunkikulttuuri ja moderni alkuperäiskansan taide. Se elää ja hengittää kahden maanosan, kahden täysin erilaisen maailman, välimaastossa ja on toteutettu yli rajojen ja esteiden. Taitelijat kysyvät itseltään ja toisiltaan: Mikä koskettaa meitä kaikkia? Mikä on universaalia? Voiko näyttämötaidetta yhdistää hip hoppiin ja mayaritualeihin? Voivatko beatbox, joiku ja runous sulautua korkeammaksi yhtenäisyydeksi?

Ja ennen kaikkea: Onko meillä tänä päivänä opittavaa Guatemalan sisällissodasta joka vaati yli 200 000 uhria ja loppui v.1996? Mitä voimme oppia elämän ääriajoilta. Esitys om matka sotaan ja kohtaaminen kuoleman kanssa. Tanssijat ja näyttelijät esiintyvät menetetyin puoleista ja beatboxaavat selviytyäkseen.

Esiintymiskieli määräytyy esiintymispaikan mukaan. Kestoajan 60 min. tauotta.

Produktio on yhteistyö Saamelaisen Kansallisteatteri Beaivváš in ja Hætta Productionin (Christina Hætta ja Nicolai López) kanssa, yhdessä ryhmien Sotzil'Il Jay og Guatemaya kanssa, jotka molemmat kotoisin Guatemalasta. Dramatikkens hus, Fritt Ord og Den Norjan Låhetystø Guatemalassa ovat myöntäneet rahallista tukea produktiolle. Kiertueen yhteistyökumppaneita ovat Scene Finnmark, Kultur i Troms og DKS Alta.

Vidas Extremas er en forestilling ulik alt du har sett før. Guatemala og Sápmi - to ekstremt ulike verdener - møtes. Resultatet er en helt unik blanding av hip hop, scenekunst, mayakultur og samisk kultur.

Aksen i denne forestillingen går mellom urban storbykultur og moderne urfolkskunst. Forestillingen står midt mellom to kontinenter, to helt forskjellige verdener og er blitt til på tvers av grenser og barrierer. Kunstnerne konfronterer hverandre med spørsmålene: Hva angår oss alle? Hva er universelt? Kan scenekunst kombineres med hip hop og mayarituale? Kan beatboxing, joik og poesi gå opp i høyere enhet?

Og ikke minst: Har Guatemalas borgerkrig som krevde mer enn 200 000 ofre og ble avsluttet i 1996 noe å lære oss i dag? Hva kan vi lære fra livets ytterkanter? Forestillingen er en reise inn i krig og et møte med døden. Danserne og skuespillerne spiller for det tapte og beatboxer for å overleve.

Spillestedet avgjør språket i forestillingen. Varighet 60 min.

Det er en samarbeidsproduksjon av Det Samiske Nasjonalteatret Beaivváš og Hætta Production bestående av Christina Hætta og Nicolai López, i samarbeid med gruppen Sotzil Jay og Guatemaya, begge fra Guatemala. Med støtte fra Dramatikkens hus, Fritt Ord og Den Norske Ambassaden i Guatemala. Turnéen gjøres i samarbeid med Scene Finnmark, Kultur i Troms og DKS Alta.

Guatemala - gillámušat ja vejolašvuodat

“Buohkat galget buoriduvvot, buohkat galget gohččojuvvot sisa, ii galgga leat okta, eaige galgga leat guokte joavkku daid earáid manjš” Popol Vuh, Maya bassi girji.

“Dáppe ii čirron oktage, dáppe mii háliidit leahkit dušše olmmožin”. Oasáš “mii háliidit leahkit dušše olmmožin” divttas maid jávkkodan poehta Otto René Castillo čálii.

Dávttit. Oaiveskálžžut. Bánit. Duolva bivttas. Olmošbázahusat. 200.000 olbmo goddojedje ja 45.000 fas jávkkodedje Guatemala siskkáldassoadis. Eatnasat sis ledje eamiálbmogat, mayaálbmot. Dat ihtet juohke sajis, dat jábmit. Joavkohávddiin. Sii gehččet midjiide seavdnjadasas. Sii hubmet midjiide go mii bivdit nahkáriid. Buohkain ledje uhca, loavkašuvvan namat. Catalina Chub, Mateo Calvan, Gaspar Santiago Ceto, Elvira Oxom. Sii orro juohke sajies, sihke smávva ja stuora báikegottiin, Chajul, Tzabal, Samac, San Sirisay. Márkanin lei dilihisvuohhta, doppe gos sii orro geat jápme. Sii náitaledje, ávvudedje, boagustedje, niegadedje, ráhkistedje, sii geat jápme. Beaivváš idii ja jávkkai fas, dalle go sii ledje eallime, ja dan beaivvi go jápme, go sin ledje biinnidan, seksualálaččat veagalváldán. Ja beaivváš goit idii ja jávkkai fas go sii jávkkodedje ja jápme. Nieidamánážat, bárehuožžat, nissonolbmot, dievddut, ádjá, eadni, áhčči, eanu, siessá, mánát geat eai lean vel riegdange. De jaskkodii. Dasa báhce jápmán olbmot, ja duháhiid miehde muitálkeahtes muitalusat, jávohivsuohhta, balu čiegadeapmi, morraša, vaši...

Guatemalas leat velá mánggat riiddu čoaovit, ovdal go ráfáiduvvá, nu go sin vuoigatvuodaid ollašuhttin. Ráfi ii leat dušše dat ahte eai soađa, muhto ráfi vuoiŋgasta soabalašvuodas. Dat gáibida ahte juohkehaš nagoda dovdat nuppi olbmo bákčasa, ahte dahkat dainna fuonášumiin juoidá, go diehtit ahte nu ollu olbmot jápme. Eatnasat gottáhalle militearaide, stáhtii. **Goddon.**

Guatemalas oaidnit beaivválaččat váikkuhusaid dan bistevas siskkáldassoadis, ja historjjálaš struktuvrrat mat juhket riika guovtti sadjái. Unna oasáš álbmogis bearráigeahča riika riggodagaid ja visot mii dasa guoská. Stuorámuš oassi álbmogis eallá geafivuodas ja sis ii leat mátolášvuohhta buoridit iežaset eallima. Vuosttáš oassái gullet českes olbmot, dat earát leat eamiálbmogat ja mestisálbmot.

Eanetlogus, ja erenoamážit nissonolbmot ja eamiálbmogat, eai beasa oahpu váldit, eaige dearvvašvuodabálvalusaide, eai politihkalaš mearrádušaid váldit ja árvvolaš bargguid bargat. Riika dovdomearka lea eahpemorálašvuohhta: poliitihkkárat atnet eambo oskkáldasvuoda iežaset ruhtagálduide go iežaset álbmogii, geat válljejedje sin, ealáhussuorggit mákset unnán veaur, riektortnet lea heitot, lágaheamit, nugo ovdamearka dihte narkogávppašeadjijt, ahtanuššet ja loktet hui bures servodagas, nuorat báhtarit eará riikkaid buoret eallimii. 20 jagi manjšel ráfisoahpamuša, de goddet measta liikka ollu olbmuid riikkas, go siskkáldassoadis dahke.

2015 golggotmánus válljejedje ođđa presideantta. Sus leat čanastumit siskkáldassoadi vearrámuš veareдахkiide, militearasáttalbmáide- ja narkogávppašeddjiide, ja dan eanemus konservatiiva bellodahkii ealáhussuorggis.

Dan ektui go sii geat bálvalit eahpemorálašáččaid, ja veahkaválddálaš militearat ángiruššet fas ođđa soadi, de háliidivčče eatnasat Guatemala álbmogis ángiruššet riekteáššiiguin, sii háliidivčče fas ruovttoluotta ráđđejumi, rievdadit lágaid ja vuoiggalaš riggodatjuogadeami. Okta lávki dan guvliu lea beassat muitalit ja čáliit historjjá. Vuoigatvuoda dovdu lea huksejuvvon oktasaš siskkáldassoadi muittuide, ja dan siva ja váikkuhusaide. Danne go boahhtevuohhta lea álohii rabas, muhto eaktun lea movt vássánaigi oktasaš meannudeapmi dáhpáhuvo otnášdiilis. Dat ledje beare ollu olbmot geat jápme ja beare ollu olbmot geat jávkkodedje Guatemala siskkáldassoadis. Dasa mannet mánggat diimmut ja návccat lohkat buot namaid dan 480 siidosaš siskkáldassoadi rapportas sin namaid geat gottáhalle. Jus galggašii beassat viidéseappot, de fertejit buohkat geat masse soapmása soadis, beassat oažžut dan impárdusa ahte gutnehisuoda maid sii šadde vásihit ii ledje olle vuoigatlaš. Dat lei njulgot dadjat badjelmearálaš boasttuvuohhta.

Guatemalas leat stuora vuostálasvuodát. Jus galggašii bidjat Guatemalalaččaide dovdomearka, de lea ahte mii eat vuollán goassege. Guatemalalaččat leat nággárat “sii doajašit ovssiid, muhto siepmanat anjke eai jávkká goassege”, lea sátnevájas min guovllus.

Guatemalalaččain lea alla gudnedovdu. Go visot leat massán - iežaset lagamusaid, iežaset eatnamiid, iežaset viesuid, mánnávuoda, nuorravuodaáiggi, skuvlavázzima, leat veagalváldon, doarriduvvon – de lea vel iežaset gudnejahttin mii báhca. Ja dan leat Guatemalalaččat čađat čajehan. 2013 ledje eamiálbmot-organisašuvnnat bistilit ovttasbargan siviilaolbmuiguin, go muhtin diktáhtora šattai rievtti ovdii, ja áššáškuhtton álbmotgoddalemiide. Mánge nuppeloškái eamiálbmot nissonolbmo vihtanušše rievttis, go muitalledje surgatlaš seksualálaš veagalváldimiid birra. Nissonat fertejedje iežaset dulkkaid jedđet, go sii álge čierut dulkodettiin. Mearehis ollu surgadis dáhpáhusat bohte ovdan rievttis. Nu ollu gatnjalat mat golggiidedje. Nu ollu vuordámušat mat loktanedje go duopmu celkojuvvui. Vahkku mannel celke gillájeaddjit iežaset buhtadus vuordámušaid birra: ahte historjjá duohtavuohhta galggašii čállot skuvlla oahppamearplánii, ahte stáhta almmolaččat ánuha sis ándagassii, ahte sii ceggejit bázzá gudnejahttin dihte sin geat gottáhalle, geat jávkkodedje, geaid seksualálašžat vea-

galváde, sii guđet fertejedje báhtarit, ahte sin historjjá ii leat šat čiehkagasas. Duopmu gopmánii, muhto eat mii goit vuollán.

Ođđajagimánus 2016 leat 18 militeara hearrát ožžon giddagasduomu Guatemala eiseváldiidiin, go leat áššáiduvvan goddán eambo go 500 olbmo, mánát, nissonolbmot ja dievdoolbmot mat gávdnojedje joavkohávdđis. Muhtin dain militearain galget rievtti ovdii áššáiduvvon jávkadan 15 jahkásaš bárehuočča. Min jápmán- ja jávkaduvvon olbmot soitet anjke skenken midjiide juoidá: vejolašvuoda rievdatit servvodaga, ja dainna lágiin beassat gudnejahttin sin. Guatemalas lea nu ollu heahpat, nu ollu mii bávččagahttá. Eat oáččo oadđinráfi. Jábmot galget beassat vuoigastit ráfis vai heakkalaččat oainneše boahhtevuoda. Dat lea dušše vuoigatvuohtha mii addá buohkaide ráfi, sidjiide geat galget vuoigastit ja sidjiide geat galget hukset. Mii joatkit ain ákšuvnna eallima dihte, ii fal jápmima dihte.

Maril Aquilar-Støen
(sámás Britt Inga Vars)

Guatemala - smerte og håp

«Alle skal heve seg, alle skal kalles inn, det skal ikke være en eller to grupper som skal ligge bak de andre». Popol Vuh, Maya hellig bok.

“Her gråt ingen, her vil vi bare være mennesker”. Del av et dikt “vi vil bare være mennesker” av den forsvinnende poeten Otto René Castillo.

Bein. Hodeskaller. Tenner. Et stykke skitten tøy. Menneskelige levninger. 200,000 mennesker ble drept og 45,000 forsvant under borgerkrigen i Guatemala. De fleste av dem var urfolk, mayafolk. De dukker opp over alt, de døde. I massegraver. Deres øyner ser oss i mørket. Deres stemmer snakker til oss når vi prøver å sove. De hadde alle sammen små, ydmyke navn. Catalina Chub, Mateo Calvan, Gaspar Santiago Ceto, Elvira Oxom. De bodde på steder, små og store, Chajul, Tzabal, Samac, San Sirisay. Det var travle markedsdager, der de som døde bodde. Folk som døde giftet seg, festet, lo, drømte, elsket. Solen gikk opp og ned, da de var i live, og den dagen de døde, etter å ha blitt torturert, voldtatt. Og solen fortsatte å gå opp og ned etter at de forsvant og døde. Jentebarn, guttebarn, kvinner, menn, bestefar, mor, far, onkel, tante, barn som ikke var ennå født. Alt ble stille. Igjen lå de døde og de tusener av historier som aldri skulle bli fortalt, tausheten, fortielsen av frykten, smerten, raseriet ...

Det er mange kamper som fremdeles gjenstår i Guatemala for å oppnå langvarig fred. En av dem er kampen for rettferdighet. Fred er ikke

bare mangel på væpnede aksjoner, fred hviler i forsoningen. Det krever at man er i stand til å se seg selv i andres smerte, at man kan gjøre noe med den skammen det innebærer å vite at så mange døde. De fleste ble drept av de militære, av staten. **Drept.**

Dagens Guatemala bærer preg av den langvarige borgerkrigen og av historiske strukturer som deler landet i to deler. En liten del av befolkningen kontrollerer rikdom og alt som følger med det. Den største delen av befolkningen lever i fattigdom og mangler muligheter som kunne gjøre deres liv bedre. De første er hvite de andre er urfolk og mestiser.

Majoriteten, og særlig kvinner og urfolk, mangler tilgang til skole, helsetjenester, politisk deltakelse og verdig arbeid. Landet kjennetegnes av korrupsjon: politikere er mer lojale mot sine finansieringskilder enn mot folk som valgte dem, næringslivet betaler bare smuler i skatt, rettssystemet er svakt, ulovlige aktører, som for eksempel narkohandlere, blomstret og trives i samfunnet, mange unge flykter til andre land på jakt etter et bedre liv. Nesten like mange mennesker blir drept i landet i dag, 20 år etter at fredsavtalen ble signert, som under borgerkrigen.

I oktober 2015 ble en ny president valgt. Den nye presidenten har koblinger til de mørkeste aktører fra borgerkrigen, militærretretning, militære involvert i narkohandel, og den mest konservative fløyen av næringslivet.

Mens de som sympatiserer med de korruperte og voldelig militære roper på en ny runde på slagmarken, vil guatemalanere flest kjempe i retts-salene, de vil få tilbake kongressen, de vil endre lover, de vil ha en likere fordeling av rikdom. Et av skrittene på veien dit er kunne bidra til å fortelle og skrive historien. Rettferdigheten bygger på det kollektive minnet om borgerkrigen, dens årsaker og konsekvenser. For fremtiden er alltid åpen men avhenger av hvordan fortiden forhandles kollektivt i nåtiden. Det er for mange som døde og for mange som forsvant under borgerkrigen i Guatemala. Man trenger flere timer og mye krefter for å kunne lese alle de navnene i de 480 sider lang delen av rapporten om borgerkrigen som navngir de som mistet livet under borgerkrigen. For å kunne gå videre bør alle som mistet noen oppleve forståelse for at de krenkelsene de ble utsatt for ikke kan rettferdiggjøres på noen som helst måte. Det var rett og slett uhyrlig feil.

Store motsetninger kjennetegner Guatemala. Om man skulle finne et kjennetegn som definerer guatemalanere er at vi ikke gir oss. Guatemalanere er stå: «de kan kutte grener men frøene forsvinner aldri» sies ofte der hvor jeg kommer fra.

En ting som alltid imponerer av guatemalanere er deres uuttømmelige evne til å gjenreise sin verdighet. Når man ikke har noe igjen, mistet familien, mistet jorden sin, mistet huset sitt, mistet bardomen sin, ungdomsårene, mistet skolegang, ble voldtatt, forfulgt, da er verdigheten det

eneste man har igjen. Og den verdigheten har guatemalanere vist gang på gang. I 2013 ble en diktator stilt for retten tiltalt for folkemord takket være det langvarige arbeidet fra sivilsamfunnet med urfolkorganisasjonene i spissen. Med hodet hevet vitnet et dusin urfolkskvinner i rettsalen og fortalte om uhyrlige seksuelle overgrep. Kvinnene måtte trøste tolkene, da stemmene deres brast av gråt når de skulle oversette fortellingene. Så uendelig mye grusomhet ble fortalt i den rettsalen. Så mange tårer falt. Så mye håp ble vakt da den fallende dommen ble lest opp. En uke etter fortalte ofrene hva de forventet som erstatning; at den sanne historien skulle bli pensum i skolen, at staten offentlig skulle be om tilgivelse, at monumenter skulle bygges for å hedre minnet til de som mistet livene sine, de som forsvant, de som ble voldtatt, de som måtte rømme, at deres historier ikke lenger skulle bli fortiet. Dommen ble opphevet, men kampen er ikke over.

I januar 2016 ble arrestordre mot 18 militær topper utstedt av Guatemalas påtalemyndighet. De skal stilles for retten for drapet på over 500 mennesker, barn, kvinner og menn, hvis levninger ble funne i en massegrav. Noen av de militære skal stilles for retten for forsvinningen av en 15 år gammel gutt. Våre døde og forsvinnende har kanskje gitt oss en gave: muligheten til å endre samfunnet gjennom kampen for å hedre dem. Det er mye skam i Guatemala, så mye at det gjør vondt. Den lar oss ikke sove. De døde må hvile i fred for at de levende kan se fremtiden. Bare rettferdighet vil gi alle fred, de som skal hvile og de som skal bygge. Det er for livet og ikke for døden at kampen fortsetter.

Mariel Aguilar-Støen

Vidas Extremas álgočájálmas/urpremiere 6.2.2016, Det Norske Teatret, Oslo

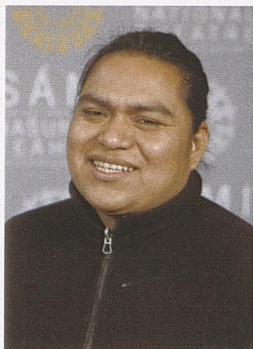
Giehtačáalus/Manus:	Tekster av Sigbjørn Skåden, Veronica Salinas, Rosa Chávez, Angel "Kame" Canas Ambrosio, satt sammen av Jon Tombre
Jorgaleaddjitt/Oversettere:	Sámegillii/Til samisk: Rawdna C Eira/ Heaika Hætta, Ingor Ántte Áilu Gaup, Nils Rune Utsi Dárogillii/Til Norsk: Nicolai Lopez, Stein Fredriksen, Rawdna Carita Eira Spánskka/Til spansk: Nicolai Lopez, Stein Fredriksen Kaqchikelligillii/Til Kaqchikel: Luis Ricardo Cumes Gonzalez Mamgillii/Til mam: Mercedes Francisca García Ordóñez Suomagillii/Til finsk: Anitta Suikkari
Bagadalli/Instruktør:	Jon Tombre
Lávdi ja biktasat/Scenograf&Kostyme:	Even Børsum
Cuovgahábmen/Lysdesign:	Bernt Morten Bongo
Videoprojekšuvdna, govat&teaksta/Videoprojekšjon, foto&tekst:	Andreas Ausland
Koreográfát/Koreografi:	Quetzal crew: Wilson Ottoniel Puac Joj, 5-0-2- Poker crew: Carlos David Catun Quintana
Luodit/Komp.joik:	Ingor Ántte Áilu Gaup, Mary Sarre
Lávlla komp./Komp. sang:	Mary Sarre, Mercedes Francisca García Ordóñez, Luis Ricardo Cumes Gonzalez
Beat/box:	Ludwing Isaac Chicohay Mejía, Wilson Ottoniel Puac Joj
Grupo Sotz'il:	Mercedes Francisca García Ordóñez, Luis Ricardo Cumes Gonzalez
Prošeaktafuomašeadjji & Prosjektide:	Christina Hætta & Nicolai López
Skuespillere/Neavttárat:	Mary Sarre, Ingor Ántte Áilu Gaup, Mercedes Francisca García Ordóñez, Luis Ricardo Cumes Gonzalez Nils Rune Utsi, Ludwing Isaac Chicohay Mejía, Wilson Ottoniel Puac Joj, Carlos David Catun Quintan
Bagadalli veahkki, dulka/Regiassistent, tolk:	Nicolai López
Goarru/Syer:	Ann Majbritt Eriksen
Muohtovuoidanveahkki/Sminkekonsulent:	Henriette Lille
Plakáhttahábmen/Plakatdesign:	Kerstin Andersson
Govven/Foto:	Aslak Mikal Mienna
Buvttadus- ja čájálmasteknikhárát/Produksjons- og turneteknikere:	Ole Thomas D. Hætta, Svein Egil Oskal, Olav Johan Eira, Bernt Morten Bongo, Nicolai López
Goziheaddji/Inspisient:	Rawdna Carita Eira
Prográmmaovttasvástideaddji/Programansvarlig:	Rolf Degerlund
Programarbeid/Prográmmabargu:	Rolf Degerlund, Britt Inga Vars, Aslak Mikal Mienna
Ekonomiija/Økonomi:	Anne Marie Turi
Buvttadeaddji/Produsent, Beaivvás:	Leif Isak Nilut
Buvttadeaddji/Produsent, Hætta Productions:	Christina Hætta & Nicolai López
Báikkálaš veahkki Guatemalas/Lokal koord. Guatemala:	Rosa Chavez
Miel-buvttadeaddji/Medprodusent:	Hætta Productions
Mielbargosearvvit/Samarbeidsparter:	Guatemala, Grupo Sotz'il
Teáhterhoavda buvttadusa álggus/Teatersjef ved produksjonsstart:	Haukur J. Gunnarsson
Teáhterhoavda/Teatersjef:	Rolf Degerlund

Mii giitit/Vi takker: Dramatikkens Hus, Fritt Ord, Den Norske Ambassaden i Guatemala, Scene Finnmark, Kultur i Troms ja/og DKS Áltá.

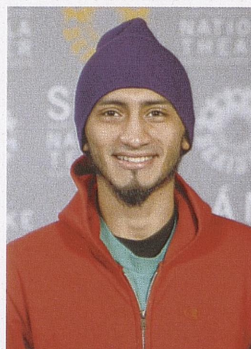

Mary Sarre
Neavttár/Skuespiller
Sámi Našunálateáhter

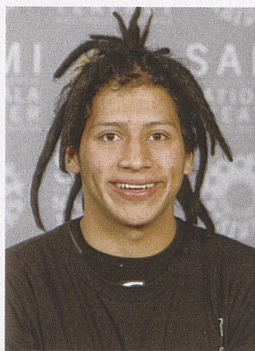
Luis Ricardo Cumes Gonzalez
Neavttár/Skuespiller
Sotz'il Jay

Ludwing Isaac Chicohay Mejia "Zupa"
Neavttár/Skuespiller
Quetzal Crew

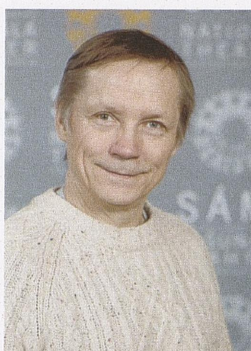
Nils Rune Utsi "Slincraze"
Neavttár/Skuespiller
Frilans artista/artist

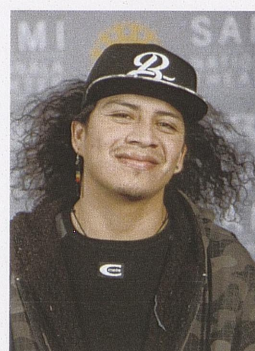
Wilson Ottoniel Puac Joj "Picho"
Neavttár/Skuespiller
Quetzal Crew

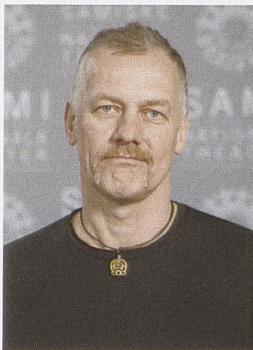
Mercedes Francisca García Ordóñez
Neavttár/Skuespiller
Sotz'il Jay

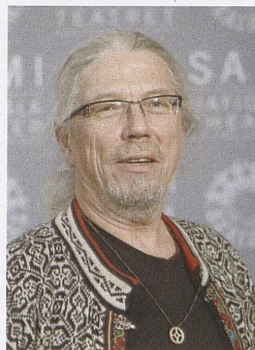
Ingor Ántte Áilu Gaup "Áillos"
Neavttár/Skuespiller
Sámi Našunálateáhter

Carlos David Catun Quintana "Gato"
Neavttár/Skuespiller
502-Poker Crew

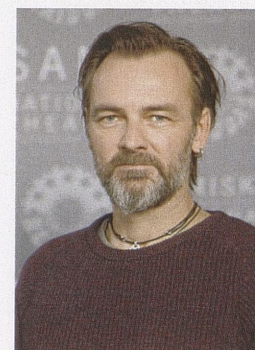
Jon Trombre
Bagadalli/Instruktør
Giehtačálu ovddasvástideaddji/
Manus ansvarlig

Bernt Morten Bongo
Čuovgahábmen/Lysdesign
Buvttadus- ja mátketeknihkár/
Produksjons- og turnetekniker

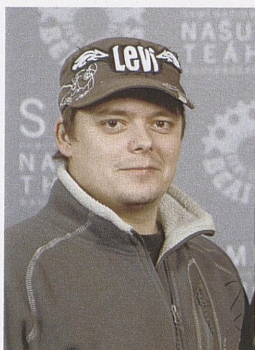
Even Børsrum
Lávdi&Biktasat/
Scenografi&Kostyme

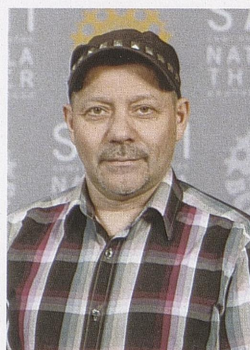
Andreas Ausland
Video&teaksta projeskšuvdna/
Video&tekst projeskšjon

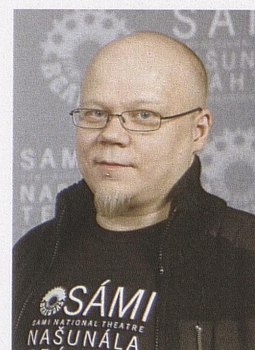
Nicolai López
Mátketeknihkár/Turnetekniker
Dulka&bagadalliveahkki/Tolk®iassistent
Skuvlagoossáttallama koor./Koor. skolebesøk

Ole Thomas Hætta
Buvttadus- ja mátketeknihkár/
Produksjons- og turnetekniker

Svein Egil Oskal
Buvttadus- ja mátketeknihkár/
Produksjons- og turnetekniker

Olav Johan Eira
Buvttadus- ja mátketeknihkár/
Produksjons- og turnetekniker

Vidas Extremas duogáš historjá lea mu buori ustiba ja viellja Lisandro Guarcax birra, unna Sololás gilázis Guatemalas. Dat álggi 2010 geasi Rittu Riđu festiválas Gáivuonas gos mun vuohččan dearvvahin Lisandro. Dalle mun ledjen buvttadeaddjin festiválas ja Lisandro lei teahterjoavkku ja kulturguovddáža Sotz'il Jay jodiheaddjin. Lisandro ja Sotz'il ledje Gáivuonas guokte vahkku ja mii beasaimet buori dilis oahpásnuvvat guhtet guimmiineamet kultuvraide.

Muittán mii čohkkáimet johgáttis muhtin báhkka geassebeavvi ja mis ledje ollu sáгат. Mii humaideimmet sivdnidumi birra, násteálmmi, vuoras olbmuid máhtut mat leat jávkame. Man mávssolaš lea doalahit iežamet giela ja árbevieruid sihke árbevirolaš- ja odđaáigasaš dáiddasurggiin. Mii huksiimet nana čanastumiid Sámiatnama ja Guatemala gaskkas dan geasi. Min ustivuotta čájehuvvui galgat šaddat eambo mo mávssolaš go mii obanassiige didiimet dalle.

Mánu maŋnel go Sotz'il joavku jovde ruoktot fas Guatemala, dolvo Lisandro veagal eret go son lei vázzime bargui ovvta idida. Norgga ambassáda ja su lagamuččat geahččaledje duššás siehtadallat vearedahkkiiguin, go dušše moadde diimmu maŋnel gávdne Lisandro illástuvvon ja goddon luoddagurrii. Su juolggit ja giedat ledje čadnon oktii, ja su raddái ledje darvvihan báhpira masa lei čállojuvvon "sidjiide guđet čuvvot su bálgá, galgá geavvat seamma ládje". Lisandro lei joavkku goallmát olmmoš guhte gottáhalai.

Dalá norgga ambassadevra, Lars Vaagen, celkkii dan goddinášši birra: "dan áššis, go sii godde su dakkaviđe, ja dasa lassin go ledje guokte eará olbmo goddán 2009s Sotz'il gullevaš joavkkus, ii sáhte leat soaittáhat dahkku, go gamus dovdo ahte Lisandro gottáhalai bissehandihti su bargguid maya-kultuvrra ovddideamis. Lisandro gottáhalan ášši čájehii man dehálaš Rittu Riđu lea ja man dehálaš riikkaidgaskasaš eamiálbmogiid ovttsbargu lea. Lisandro historjá lea nana muittuhus dasa ahte eai buohkain leat sátnefriddjavuotta, ja ahte mánggas oaffaruššat iežaset eallima dan dihte, ja ahte Guatemala lea dakkár riika gos dáidda soaitá leat álbmoga nannoseamos jietna.

2012 čavčča mátkkošteimme mun ja mu ovttsbargi ja irgi Nicolai López, Guatemalas. Lisandro goddinášši čuzii munnje nu garrasit ahte dovden dárbbu fitnat su hávddi luhte ja buori ustibin váldit earu. Munno mátki lei maid bargu Rittu Riđu ovddas, nannet Sotz'il joavkkuin ovttsbarggu, ja gaccat oahpu ja váldit inspirašuvnna mielde ruoktot Sápmái. Daid vahkuid ledje mánga mávssolaš, finna čeahkkimat čeahpes dáiddáriuiguin ja dehálaš kulturbargiiguin. Sis ledje buohkain vásáhusat siskkáldassoadiš, vuostálastindoaimmain, assimileremis, badjelgeahččanvuodas, eahpemorálalašvuodas ja goddimis.

Guatemaya hip hop joavkku čájálmas "La danza de la vida" (Eallima dánsa) - Guatemala City geafimusaid guovllus čuzii hui garrasit munnuide. Mii humaimet hip hop mávssolaš árvvu birra ja gaskaomi eamiálbmogiidda miehtá máilmmi.

Moai beasaimet gullat munno ustiba Rosa historjájá, gii bajásšattai vuostálastiid bearrašis. Moai oahpásnuvaimet ráfi riikkain, muhto gos kriminalitehta, eahpemorálalašvuotta ja vealaheapmi lea ain doaimmas. Okta riika gos maya albmot lea eahpemorálalašvuotta, muhto sin eai anit eambo go turisttaide geasuheaddjin.

Guatemala lea riika gos nuorat eai šat luohte politihkalaš vuogádagaide. Máilmmi čappa, ivdnás ja mánggabealat riika, gos dáidda lea olbmuid deháleamos reaidu. Visot dáid válddiime moai Nicolaiin mielde Sámi našunálateahterii ja bagadalli Jon Tombre lusa. Moai letne hui giitevažžat go Sámi našunálateahter duostái duohtandahkat munno prošeaktajurdaga. Beavvváš lea hui dehálaš sámi ása- hushus ja jietna, máilmmi eamiálbmogiidda. Moai háliidetne maid giitit earenoamážit bagadalli Jon Tombre gii maid vulggii mielde dása ja lea dárkkilit doaimmahan bargguid. Vidas Extremas lea leamaš mávssolaš lonohallanprošeakta gaskkal sámi ja maya dáiddárid ja kulturbargiid, ja mii joatkit čatnamis ustitvuodabáttiid. Vidas Extremas galgá leat Lisandro, Guatemala, Sámiatnama ja buot máilmmi jietna.

Movt čilget ahte váibmu lea mu ruoktu ja dat sirdása mu mielde. Mot čilget ahte doppe orrot maiddái earát mu viejlat ja oappát.
(Nils Aslak Valkeapää, ruoktu váimmus).

Christina Hætta ja Nicolai López
Hætta Productions
(Sámás: Britt Inga Vars)

Historien bak Vidas Extremas

Historien bak Vidas Extremas er historien om min gode venn og bror Lisandro Guarcax fra den lille bygda Sololá i Guatemala. Det hele startet sommeren 2010 på Riddu Riddu festivalen i Kåfjord hvor jeg møtte Lisandro for aller første gang. Jeg som daværende produsent for festivalen og Lisandro som leder for teatergruppen og kultursenteret Sotz'il Jay. Lisandro og Sotz'il ble i Kåfjord i to uker og vi fikk mye tid til å dele av kulturene våre.

Jeg husker vi satt ved elvebredden en av de varme sommerdagene og vi var ikke fri for ting å prate om. Vi snakket om skapelsesberetningene, stjernehimmelen, de eldres kompetanse som forsvinner. Viktigheten av å bringe med seg språket og tradisjonskulturen videre gjennom både tradisjonelle og moderne kunstuttrykk. Vi knyttet vennskapsbånd mellom Sápmi og Guatemala denne sommeren. Et vennskapet som skulle vise seg å bli viktigere enn vi trodde.

En måned etter at Sotz'il hadde vendt hjem til Guatemala blir Lisandro kidnappet på vei til skolen han var rektor på. Den norske ambassaden og hans familie forsøker forgjeves å forhandle med kidnapperne. Noen timer senere blir Lisandro funnet i en veikant. Torturert. Drept. Med bein og hender knyttet sammen, og med en lapp på brystet hvor det sto «De som følger i hans fotspor vil også lide samme skjebne». Lisandro var gruppens tredje medlem som ble drept.

Daværende ambassadør for Norge, Lars Vaagen, skrev i sin kommuniqué etter drapet: «I dette tilfellet,

der avrettingen skjedde så kort tid etter bortføringen, og i lys av drap på to andre personer knyttet til Sotz'il Jay i 2009, er det nærliggende å tenke at mordet på Lisandro ble utført for å sette en stopper for hans arbeid for maya-kulturen». Drapet på Lisandro gav viktigheten av Riddu Riddus arbeid en styrket dimensjon og viste hvor uendelig viktig det er med et internasjonalt samarbeid urfolk i mellom. Lisandros historie er en sterk påminnelse om at retten til å ytre seg ikke gjelder alle, at mange er villige til å ofre livet sitt for ytringsfriheten, og at i et land som Guatemala er kunsten kanskje folkets aller viktigste stemme.

Høsten 2012 reiste vi til Guatemala, jeg og min samarbeidspartner og samboer, Nicolai López. Drapet på Lisandro preget meg fortsatt sterkt og jeg hadde et sterkt behov for å besøke hans gravsted og ta farvel med en god venn. Vi kombinerte turen med å jobbe for Riddu Riddu, knytte sterkere bånd til Sotz'il, og hente kunnskap og inspirasjon hjem til Sápmi. Ukene besto av mange viktige, fine og inspirerende møter med dyktige kunstnere og viktige kulturbærere. De bar alle med seg historier fra borgerkrigen, fra motstandsbevegelsen, assimilering, undertrykking, korrupsjon og drap.

Forestillingen "La danza de la vida" (Livets dans) av hip hop gruppen Guatemaya fra favelaen i Guatemala City preget oss sterkt, og vi diskuterte hip hopens betydning som en viktig stemme og virkemiddel for urfolk i verden. Vi ble kjent med historiene til vår venninne Rosa som vokste opp som

barn av motstandsbevegelsen. Vi ble kjent med en land i fred, men hvor kriminalitet, korrupsjon og undertrykkelse fortsatt regjere. Et land hvor mayaene er i flertall, men har kun verdi som turistobjekt. Et Guatemala hvor de unge har mistet all tiltro til det politiske systemet. Et utrolig vakkert, fargerikt og kontrastfylt land hvor kunsten er menneskenes fremste stemme og viktigste våpen.

Alle disse historiene og menneskene ble inspirasjonskilden jeg og Nicolai bragte med oss hjem til Det samiske nasjonalteatret og regissør Jon Tombre. Vi er utrolig takknemlig for at Det Samiske nasjonalteatret turte å realisere vår prosjektidé. Beavivaš er et viktig samisk fyrtårn og en viktig stemme for verdens urfolk. Vi ønsker også å takke vår enestående regissør Jon Tombre som villig lot seg inspirere av Guatemala og som har ledet det kunstneriske arbeidet med stø hånd. Vidas Extremas har vært et viktig utvekslingsprosjekt mellom samiske og maya kunstnere og kulturbærere, hvor vi fortsetter å knytte vennskapsbånd. Vidas Extremas er en stemme for Lisandro, Guatemala, Sápmi og for verden.

Hvordan forklare at hjertet er mitt hjem og at det flytter med meg. Hvordan forklare at også andre bor der mine brødre og søstre.

(Nils Aslak Valkeapää, ruoktu váimmus).

Christina Hætta og Nicolai López
Hætta Productions

2016s leat stuora erohusat gaskkal Sámi ja Guatemala. Sámis ellet olbmot bures birgejeaddjin, eat ge dárbbas ballát bálkestuvvot butkáii ge biinniduvvot iežamet oaiviliid dihte. Njealji našunálastáhta álbmot. Álbmot iešgudetlágaš gielaiguin, iešgudetlágaš historjjáin, iešgudetlágaš eallingearddit. Leat vássán moadde čuođi jagi dan rájes go min iežamet osku jodiheaddjit biinniduvvo ja goddoje. Go min rumbbuid bálkestedje dollii, min bassi báikkiid stajidedje.

Lea vássán njealjelot jagi dan rájes go Norgga, Ruota ja Suoma stáda eiseválddit loahpahedje buolvvas bulvii earuheamis mánáid váhnemiin ja bearrašiin, bidjan dihte min internáhttaskuvllaide ja doppe juohke lágiin, vel veahkaválddige, muitui cieggat ahte min gielas ja kultuvrras ii leat árvu. Okta buolva.

Ruđat, paragrafat, heahpađa váguhit, jávohuhttin ja vealahit min oktasaš historjjá, dahká seamma gávnni go bissut. Sii stajidit otná dan beaivvi min bassi eatnamiid, addit saji minerálandustriijai, luottaide, fápmorusttegiidda. Ii goassege ovdal leat leamaš ná stuora deaddu davviguovlluide go dál lea. Sii bidjet ain lođiid Sámi eatnama ja Sámi álbmoga sisa. Báikegoddit, joavkkut hádjosit ja oldejit vuostálastit ruđa ja paragrafáid fillehusaiguin. Lea nu álki čiehkadit diehtemeahttunvuoda sisa. Lea válljemuš bissut dan dilis. Lea válljemuš rahpat čalmmiid. Geahččat nuppi nubbái.

Beaivvi ovdal go “Vidas Extremas” 2016 álgočájálmás čájuhuvvo Oslos Sámi álbmotbeaivvi, mannet

Vaajmoe sámenuoraid koara Johkamohki dál vemárkaniid lávddi ala. Vaajmoe koaras leat sihke norgga ja ruota sámi nuorat. Dat mii fápmudahtta sin ovttas lávlut lea mokta, muhto ágga manne koara álggahuvvui 2010 lea mihá eambo čiekŋaleabbo. Oanehis áigodagas ledje mánnga sámenuora sorbmen iežaset, ja okta iešsorbmen dahpahuvvui dušše vahkku ovdal Sáminuorra organisašuvvna jahkečoahkkima. Doppe muhtin feaskáris čoahkkanedje nuoraidáirasat sin ustibiiguin, maŋŋel dan issoras dáhpáhusa. Muhtimis lei gitárra, olbmot bohte ja manne, ja sii lávlo ovttas, geahpedan dihte iežaset lossa morraša. Dan maŋŋel leat sii ain joatkán lávlumis.

Máŋggaid ártkalaš eamiálbmot-joavkkuin lassána iešsorbmen, ja máŋgga gearddi eambo go majoritehta álbmogiin. Dutkamušat aittobálieid almmuhuvvon čájehit ahte ruota bealde boazodollobirrásis leat ovttas golmma nuoras, gaskal 18 ja 29 jagi, leamaš iešsorbmenjurdat. Seamma lágaš bohtosat leat norgga bealde Sámis maiddáii.

Girona sámenuoraipolitiikkar Per Jonas Partapuoli muitala NRK Sápmi jearahallamis movt nuorat dovdet dorvvuhisvuoda. Garra ballu, hurvva-git, eatnamiid alde riidaleapmi, čuočcá návcaide. Máŋggas sis vásihit váttisin fievriddit árbevirolaš ealahusaid go masset iežaset identitehta, vealahuvvet, ja šaddet fámohtis rieggá sisa, go eai šat nagot deavdit servvodaga gáibádusaid. “Mii eat sáhte váikkuhit, go mis ii leat albma váldi. Soapmásat olgobealde leat álohii muitaleame midjiide

movt mii galgat eallit, ja gos leahkit”, lohká son. Sii geat sorbmejit iežaset leat nuorra bártnit ja nieiddat. Nuorra áhčit. Dasa báhcet bearrašat ja ustibat morrašiin ja garra baluin ahte gean vuorru nuppes ges leažžá jávkkodit. Ja jaskatvuoha. Dat šordoha jaskatvuoha.

Jannie Stafansson cealká jearahallamis minoritet. se na: *Go álggaheimmet Vaajmoe háliideimmet dolalahit gullevašvuoda, ja ahte mii beassat dálkkodit ovttas. Ahte beassat leahkit nu movt juohkešaš ieš lea, ii ge okta ge dárbbas leat vigiheapme, ahte mii beassat lávlut iežamet dovdduid. Dat lea maid nana cealkámuš rávisolbmuide: dál eat veaje šat.*

2016 sámi nuorat leat máŋggakultuvrralažžat, sii meannudit ja rasttidit riikkaid rájiid, kultuvrralaš rájiid. Sii hálldašit máŋggaid gielaide. Sii orrot báikegoddin, siiddain, šárkkain, oapmedáluin, kaféain, kantuvrrain, universitehtain – meahcis ja ráhkaduvvon stuoragávpogin. Sii mátkkoštit, čállet, ráhkadit filmmaid, musihka, hábmejit – ohppet odđasit fas iežaset giela, dutket iežaset kultuvrra, iežaset identitehta ja sin iežas saji máilmmi-servvodagas. Sii gávnnadit eará oappáiguin ja vieldjaguin máilmmis. 2016 sámi nuorat leat mátohtis resursa, ja sin jienat čudjet čielgadit šearradit. Leat nággárat čudiid jagiid našunálastádaid mieleavttus badjelgeahččanvuoda. Sii huksejit šalddiid. Gávdnet odđa bálgáid. Sii ráhkadit odđa dollasa-jiid. Muhto sii guddet seammás skájanasa sis geat jávkkodedje. Gielat jávket. Máhttu jávká. Historjá jávká. Olbmot jávkkodit. Jienat jávket. Vaajmoe

nuoraidkoara ollašuvvái surgatvuodas. Dal lávlot sii eallima ovddas. Sin ovddas geat vádjoledje, addin dihte fámu ja vuoimmi sidjiide geat báhce. Ja sámi ráppárat ráppejit. Nuorra sámii dáiddárat celket maid sii oaivvildit. Vidas Extremas gávnnadit Sámi, Guatemala ja Norgga dáiddárat. Mii leat dás. Mii eallit. Mii háliidit eallit. Min iežamet vieljaiguin ja oappáiguin ovttas. Min bearrašiin. Min iežamet eavttuid mielde. Mii leat ain dás.

“Muhto ale bala. Ustiban. Muhtin sajis máilmmis lea soamis guhte eallá nugo don. Muhtin sajis máilmmis soamis du oaidná”.

– Sigbjørn Skåden, Vidas Extremas 2016.

*Rawdna Carita Eira
(Sámás: Britt Inga Vars)*

Det er store forskjeller mellom Sápmi og Guatemala i 2016. I Sápmi 2016 lever menneskene i materiell velstand. De behøver ikke å frykte for å bli satt i fengsel eller torturert for sine meningers skyld. Ett folk fordelt på fire nasjonalstater. Ett folk med flere språk, flere historier, flere livsløp. Det er gått noen hundre år siden våre religiøse ledere ble torturert og drept, våre trommer kaster på bålet og våre helige steder rasert.

Det er gått førti år siden statsmaktene i Norge, Sverige og Finland sluttet å skille generasjon etter generasjon barn fra foreldre og familie for å plassere dem i internatskoler for på ulike måter, også ved bruk av psykisk og fysisk vold, innprente dem at deres eget språk og kultur ikke duger, at deres verdier ikke holder mål. Det er gått en generasjon.

Penger, paragrafer, påført skam, fortielse og tåkelegging av vår felles historie kan gjøre samme nytte som geværer. Våre hellige steder raseres fremdeles i 2016 for å gi plass til mineralindustri, veier, kraftverk, utvikling. Aldri før har det vært et så stort trykk mot nordområdene som det er nå. Kilene slås fremdeles inn i Sápmi. Små samfunn, familier splittes og settes opp mot hverandre ved hjelp av penger, paragrafer og propaganda. Det er effektivt å skjule seg bak uvitenhet. Det er et valg å forbli uvitende. Det er et valg å åpne øynene. Å se hverandre.

Dagen før "Vidas Extremas" har premiere i Oslo på Samefolkets dag 2016, går det samiske ungdom-

skoret Vaajmoe på scenen under Jokkmokks vintermarked. Koret består av ungdommer fra svensk og norsk side av Sápmi. Drivkraften til koret er gleden i å komme sammen og synge sammen fordi det er morsomt. Årsaken til at koret ble startet i 2010 er dypere enn det. På kort tid hadde flere unge samer begått selvmord, og et av selvmordene skjedde bare en uke før den samiske ungdomsorganisasjonen Saminuorra skulle ha sitt årsmøte. På årsmøtet møttes ungdomsorganisasjonens representanter og deres venner, fremdeles i sjokk over den beskjeden de hadde fått. I en korridor. Noen hadde en gitar, folk kom og gikk og de bare sang sammen, for å gi utløp for alle følelsene. Senere har de fortsatt å synge.

Hos flere urfolksgrupper i Arktis er selvmordsproblematikk et voksende problem, med selvmordsrater som er mange ganger høyere enn hos majoritetsbefolkningen. Forskningsrapporter som nylig er offentliggjort viser at i det svenske reindriftsmiljøet har én av tre ungdommer mellom 18 og 29 år har hatt selvmordstanker. Lignende funn har blitt gjort på norsk side av Sápmi.

I et intervju med NRK Sápmi forteller ungdomspolitikeren Per Jonas Partapuoli fra Kiruna om hvordan ungdom føler seg utrygge. Angst, depresjon og kampen om arealene tærer på kreftene. Mange opplever at det blir vanskelig å føre tradisjonelle næringer videre med både identitetstap, diskriminering. Man blir fanget i en ond sirkel av

maktesløshet, når man ikke lenger klarer å innfri kravene fra samfunnet. "Vi kan ikke påvirke, fordi vi har ingen reell makt. Det er alltid noen utenfor som forteller til oss hvordan vi skal leve og hvor vi skal være." sier han. De som tar sitt eget liv er unge gutter og jenter. Unge familiefedre. Tilbake sitter mødre og fedre, familie og venner med sorgen og angsten for hvem som er den neste som forsvinner. Og tausheten. Den store øredøvende tausheten.

Jannie Staffansson sier i et intervju med *minioritet.se* at; – *Når vi startade Vaajmoe ville vi behålla den där känslan av tillhörighet och av att vi kan läka tillsammans. Att man får vara som man är, att man inte behöver vara perfekt, och att man får sjunga ut känslor. Det är också ett väldigt starkt statement till vuxenvärlden: att vi inte orkar mer.*

Sápmis unge anno 2016 er flerkulturelle, de håndterer og krysser landegrensene, kulturelle grenser. De behersker flere språk. Du finner dem i små bygder, ved reinflokker, i sjarker, på gårder, på kafeer, kontorer, universiteter – både nær naturen og inne i pulserende, menneskeskapte storbyer. De reiser, skriver, lager film, musikk, designer – tar tilbake sitt eget språk, utforsker sin egen kultur, sin egen identitet og sin egen plass i verdenssamfunnet. De finner sammen med brødre og søstre andre steder i verden.

Sápmis unge anno 2016 er en enorm ressurs, og deres stemmer klinger klart og tydelig. De trosser århundrer med bevisst undertrykking fra nasjo-

nalstatene. De bygger broer. De finner nye veier. De lager nye ildsteder. Men de bærer også med seg ekkoet av de som forsvant. Språk forsvinner. Kunnskap forsvinner. Historie forsvinner. Mennesker forsvinner. Stemmer forsvinner. Ungdomskoret Vaajmoe ble født av en tragedie. Nå synger de for livet. For de som har gått bort. For å gi styrke og kraft til de som er igjen. Og Sápmis rappere rapper. Sápmis unge kunstnere står opp og sier hva de mener. I Vidas Extremas finner kunstnere fra Sápmi, Guatemala og Norge sammen. Vi er her. Vi lever. Vi vil leve. Sammen med våre brødre og søstre. Sammen med vår familie. På våre egne premisser. Vi er her ennå.

"Men ikke frykt. Min venn. Et sted i verden er det noen som føler som du. Et sted i verden er det noen som ser deg".

– Sigbjørn Skåden, Vidas Extremas 2015.

Rawdna Carita Eira

Birgejin - Jeg overlevde

Jeg overlevde at kroppen min ble brent
Jeg overlevde at kjødet mitt ble sprengt
Jeg overlevde fotlenkene
Jeg overlevde jern i mine årer
Jeg overlevde fravær av bokstaver
Jeg overlevde vokterens fangenskap
Jeg overlevde bålet der de brant hellige bøker
Jeg overlevde det forløsende eksil
Jeg overlevde sangen av både sirener og de sørgende
Jeg overlevde den nasjonale virkelighet
Jeg overlevde forfølgelsen helt frem til fangehullet
Jeg overlevde at begjæret tørket inn
Jeg overlevde den ekstreme sødme
Jeg overlevde ordenes gjenomboring
Jeg overlevde natten da poesien satt fast i halsen
Jeg overlevde massakre
Jeg overlevde sannheten som fylte tungene
Jeg overlevde kjødets drama og kruttets drønn
Jeg overlevde den kjærligheten som ikke passer bare i én person
Jeg overlevde stormen i beinet som smuldret
Jeg overlevde den elendige og forlatte graven
Jeg overlevde tapet av mine blomstrende bein
Jeg overlevde sivilisasjonens villskap
Jeg overlevde din nakenhet forankret i mitt minne
Jeg overlevde grusomheten som ligger i ett enkelt minne
Jeg overlevde slukkingen av brannen på fjellet
Jeg overlevde boringen
Jeg overlevde aksept av skjebnen
Jeg overlevde forfedrenes usikkerhet
Jeg overlevde meg selv.

Birgejin go bolde mu goruda
Birgejin go cuvkejedje mu oačči
Birgejin juolgeruvddiid goddima
Birgejin ruovddi varrasuonain
Birgejin bustávaidd haga
Birgejin áittardeaddji vákšuma
Birgejin go bolde áilegas dávviriid
Birgejin beassama báhtodillái
Birgejin sihke sirenaid ja morásteaddjiid lávlumiid
Birgejin dan našunála duohtavuođa
Birgejin go ooguhedje gitta fángaroggái
Birgejin dan ahte himut jávke
Birgejin daid njálgámus njálgáid
Birgejin sániid ráigama
Birgejin dan ija go čappa divttat roahkkasedje čoddagii
Birgejin olmmošvalviid goddima
Birgejin duohtavuođa jienaid
Birgejin rupmaša dráma ja bissuid bávkalmasaidd
Birgejin ráhkisvuođa mii ii heive dušše ovtta olbmui
Birgejin roasuid dávttis mii lei mieskame
Birgejin heajos ja ávdin hávddi
Birgejin iežan ealli julggiid massima
Birgejin sivilisašuvnna irraideaktivuođa
Birgejin du álasvuođa vavdan mu muitui
Birgejin árpmuhisvuođa mii gávdno dan áidna muittus
Birgejin buolli vári jáddadeame
Birgejin borema
Birgejin eallinvuorbii dohkkeheame
Birgejin máttuid eahpidemiid
Birgejin iežan.

M STOI

 SÁMI
SAMISKE NASJONALTEATRET
NAŠUNÁLA
TEÁHTER

www.beaivvas.no

Nasjonalt biblioteket
Depotbiblioteket

Vidas Extremas en dans på livets
yttekanter Rolf Degerlund

16g133695